

S İ N D E L

(BİR KÖY ARAŞTIRMASININ ÖZETİ)

Doçent Dr. İbrahim YASA

1950'de yapılmış ve Türkiye Orta Doğu Âmme İdaresi Enstitüsü (1) tarafından yayınlanmış olan bu araştırma Türkiye'deki binlerce köyden bir tanesini tasvir etmektedir. (2). Araştırmada, incelenen, köyün fizikî yayılışını, meslekler yapısındaki değişiklikleri, sosyal müesseselerini, âmme hizmetlerini ve geleneklerini görürüz. Çalışma, özellikle müteakip sorular içinde ileri sürülen 3 ana probleme dayanarak şimdiki olaylarda geçmişin tesirlerini göstermeye çalışır.

1 — Köyün sosyal organizasyonunda yakın tabii çevre kuvvetlerinin tesirleri nelerdir ve nelerden ibaret bulunmuştur?

Araştırma bu suali cevaplandırmak için köyde daha önce yapılmış tetkiklerden ve tarihî verilerden çıkarılan müşahedelere dayanır.

2 — Sindel, Bergama'ya bağlı köyler arasına katıldığından bu yana her iki camia arasında meydana gelen münasebetlerin cinsi ve bu köyle aynı kaza merkezine bağlı diğer köyler arasındaki benzerlik ve farklar nelerdir?

Bu soruya cevap, toplanmış olan köy hayatına dair vakıa ve malzemedен ve bunların tasvir edilen hâdiseler üzerindeki etkilerinden çıkarılabilir.

(1) İbrahim Yasa «Sindel Köyü» 1960, 143 sayfa.

(2) Köyde son on yıl içinde vukublan değişiklikler bu tekrarın sonunda ele alınarak tasvir edilmiştir.

3 — Bu köyle çeşitli coğrafî bölgelere yerleştirilmiş diğerleri arasındaki fark nedir?

Bu suali cevaplandırmak için Sindel ile diğerleri arasında mukayese yapılmış ve birtakım neticeler çıkarılmıştır.

Gelecek sayfalarda çalışmanın bir özeti ve sonuçları tasvirî olarak sunulmuştur.

Sindel, Bergama kazasının 87 köyünden biridir. Kaza merkezi Türkiye'nin batı vilâyetlerinden (110 kilometre güneybatı) İzmir'e bağlıdır. Kaza bölgesinde Sindel gibi 29 köy daha doğrudan doğruya Bergama'nın idarî kontrolü altındadır. Ortalama olarak bu köylerin herbirinde 250 kişi yaşamaktadır. Bazılarının geçmişi daha yeni olup alâkalı Hükümet tedbirlerinin zoruyla eski gezici kabileler tarafından kurulmuştur. (Sindel de bu zorlanmış yerleşme yerlerinden biridir).

Tarihî bakımdan bu toplumun yerleşme yerinin seçilmesi üzerinde 3 önemli faktör dikkate alınmış görünmektedir: Su, toprak - mera, kasabaya yakınlık.

Yerleşmeden önce bu kabile topluluğu çadırlarda yaşayan ve geniş bölgelerde dolaşan çobanlardan müteşekkildi. Geçmişte üç ayrı kabile Burhan adında bir şef altında ve geleneklere dayanan bir idarî birlik kurdular. Yerleşmeden sonra bu birlik eridi ve onun yerine Sindel adı verilen bir su kaynağı yakınında bir köy toplumu yerleşmeğe başladı.

Yerleşme hayatının ilk günlerinde tepelerin üst kısımlarındaki bir yer köyün meydana geliş yeri olarak seçilmişti. Zaman geçtikçe iş güç şekillerinde değişiklikler vukubuldu. Bazı çobanlar çiftçi, bazı çobanlar kervan (Deve) sürücüsü, bazıları odun kesici oldular. Bu yeni mesleklerinin bir neticesi olarak halk büyük baş hayvan yetiştirmeğe ve daha önce alışmadıkları tarım âletlerini ve vasıtalarını kullanmağa mecbur oldular. O vakit tepeye tırmanmanın zor ve zaman alıcı oluşu, yol olmayan yerlerde kağnıların sürülmesi zor gelmeğe başladı. Bu zorluklar ve diğerleri köylüleri eski yerleşme yerini değiştirmeye zorladı. Böylece nehir kıyısına inerek eskisinden farklı olan kerpiç evler ve hayvan ahır-

ları inşa etmeğe başladılar. Mesleklerde benzer değişikliklerden tabiat kaynaklarının yeniden tesbiti ve değerlendirilmesi hasıl oldu. Meselâ tarım ve nakliyat için büyük baş hayvanların özellikle develerin alınışı ahırları ve kapıları genişletti. Köy hayatında yeni mesleklerle ilgili yeni kültür kompleksleri meydana çıktı. Tecrübeler, belirli meseleler üzerindeki görüşler, daha önce bilmedikleri başka yerlere deveciler seyahat ettikçe bir devir değişti.

Toprak bu göçebe kabile için bir çiftçiye olduğu kadar kıymetli değildi. Fakat bu değişikliklerden sonra halk, hattâ küçük toprak parçalarını, yabancı tohumları bile kıymetlendirmeye başladı. Ekonomik terimlerle toprağın kalitesine göre sınıflandırılmasıyla ormanda yeni sahalar açılmağa başlandı. Bu maddî yahut fizikî değişikliklerden sonra maddî olmayanlar da görüldü. Meselâ yerleşmeden önce ağalar bu grubun içinden kimselerdi. 80 - 90 sene evvel câmia içinde işçilik yapan sadece 2 aile vardı. Zaman geçtikçe halk ortakçılar ve ziraî işçiler olmak üzere ayrıldı. Ağaların rolleri kasabadaki zengin aileler tarafından alındı.

Köyün şimdiki fizikî yayılışı memleketteki bu tip köylerinki ile hemen hemen aynıdır. Yayılış köy çeşmesi ve cami etrafında toplanmıştır. Evler suyun etrafında yerleştirilmiştir. Evlerin çöplüklerinden sonra tarlalar, çayırlar komşu köylerin sınırlarına kadar uzanırlar.

Bu köyde cami ve ona bağlı misafir odasından başka sosyal ve ekonomik bir ehemmiyet arzeden bina yoktur.

Nüfus bakımından Sindel ovadaki diğer köylerle mukayese edildiğinde nüfusu çok yavaş artan köylerden biridir.

Burada ortalama her evde 5 kişi yaşamaktadır. Her ev kasabadaki duvarcılar tarafından köylülerin yardımıyla yapılmıştır. Yine her ev umumiyetle $3,5 \times 4$ m. ebadında 2 oda, bir ahır ve bahçede küçük bir fırın ihtiva eder.

Evler çitlerle birbirine bağlıdır. Müşterek bahçe kapıları bahçeye bir giriş verir ve dört beş tanesinin yaptığı gurupları çevreleyen eğri büğrü yollar blokları meydana getirir. Bu evlerden yahut

bloklardan bir kısmı veya hepsi beraber içlerinde yaşayan insanların arasında yerleşmiş çeşitli münasebet ve faaliyetlerden mâna kazanır. Böylece bu fizikî kurumlar önce ev sonra ocak blokları, komşuluklar haline gelir ve böylece sosyolojik mânada köy câması «primary group» olarak oluşuma başlamıştır.

Bu toplumdaki temel münasebet şekli işbirliğidir. Bu ilginin tabiat ve hedefini, fizikî yakınlık, iş benzerliği, kabile bağı gibi faktörler tayin eder.

Sindel'in nüfusu 110 u erkek ve 116 sı kadın olmak üzere 226 kişi kadardır. Bu oran genellikle kaza nüfusundaki oranın aynıdır.

Yaş gurupları bakımından bütün nüfus aşağıdaki şekilde dağılmıştır:

% 15 i 50 den yukarı, % 25 i 0-15 ve geri kalanı da 16-50 yaşları arasındadır.

Verdiğimiz bilgiye göre köyün nüfusu yıllık millî nüfus artışına paralel olarak % 3 artmaktadır. Fakat, eğer nüfusa kaydedilmemiş küçük çocukları ve hattâ daha yaşlıları da katacak olursak bu oranın artırılması lâzım gelir.

Yalnız Sindel için değil, Türkiye'deki bütün diğer köyler için de nüfus artışı çok açık ve göze çarpan bir tabii olay olmuştur. Bu hızlı artmanın önemli bir sebebi de bir zamanlar millî felâket olarak adlandırılan sıtmanın kontrol altına alınmasıdır. Diğerleri ise köylüler tarafından tıbbî tedavinin takdir edilmesidir. Bu kesindir ki fakirlik, akrabalık bağlarının ve sosyal dayanışmanın gevşemesi çocuk ölümlerine sebep olmuştur. Buna mukabil çocuk ölümü ortakçılar arasında işçilerden daha azdır. Bu ikinci gurubun fertleri doğururken ölen karılarının yerine yeniden evlenmek yahut bir süt anne tutmak gibi bir şeyi yapamamaktadır. Neticede annesiz kalan çocuk, akrabalarının bakımı olmazsa umumiyetle ölmektedir.

Akrabalar şimdi eskisi gibi aynı çatı altında yaşamamaktadırlar. Eğer yaşasalardı çocuk ölümü şüphesiz bir parça azalmış

olurdu. Memlekette olduğu gibi köyde de çocuk ve ebeveynlerden müteşekkil modern aile tipi hâkim müessesedir.

Bu köyde aile birimleri gibi ev halkı birimleri de küçüktür. Köydeki en kalabalık evde 6 çocuk vardır. Buna mukabil ekonomik şartların ilerlemesiyle evin muhtevası hacim itibariyle büyümeğe mütemayil olacaktır.

Toprak, istihsal âlet ve teçhizatı yetersizliği uzun aile birimini yıkan ortak bir sebeptir. Nüfus arttıkça bu oluş daha gergin ve keskin bir hal alacaktır. Meselâ köyde bir iki aile hariç hiç biri daha geniş bir aile birliğini geçindirecek bir toprağa sahip değildir. Aynı durum bütün memleketteki bir çok köylerde de görülebilir.

➤ Sindel'in belli başlı faaliyeti tarımdır. Ovadaki toprakların hepsi iyi, tepedekilerin ise kalitesi düşüktür. İşletmeleri teşkil eden toprak parçaları değişik yerlerde ve memleketin bir çok yerinde olduğu gibi erişilmesi güç yerlerde bulunmaktadır.

Köydeki toplam arazinin ancak % 16 sı ekilebilir durumdadır. Geri kalanı ise tarım için elverişli olmayan dağlık araziden ibarettir. Her kimse için yalnızca 2,4 dekar (1) ekilebilir arazi vardır. Ve bu arazide 5 kişilik bir ailenin idamesi için 40 - 50 dekarlık bir araziye ihtiyaç vardır. Hiç bir ailenin bu kadar toprağı olmadığından bu kimseler ya ortakçılığa yahut da ziraî işçilik yapmağa zorlanmıştır. Aynı zamanda ziraat sistemi de toprağın dinlenmesinse müsaade etmemektedir. Bu yüzden köylüler her sene iki önemli mahsul yetiştirmektedirler. Bunlar o yıl için tayin edilmiş sebze ve hububattır.

Şimdiki halde artık ormandan tarla açmak, tepeleri mera olarak kullanmak ve kasabadaki insanlara ait olan bağlarla kaplı yerlerdeki toprakları işlemek mümkün değildir. Bu durum zamanımızda olduğu gibi geçmişte de çiftçiliğe tesir etmiştir. Şimdi çiftçiler ekstansif tarım yapmamakta, onun yerine intansif tarım üzerinde toplanmaktadır.

(1) Bir dekar arazi hemen hemen 940 m² dir.

↳ Sosyal ekonomik şartlar bakımından köydeki 50 aileden 30'ü ortakçıdır. Bunlar kasabadaki insanlara ait topraklar üzerinde çalışmaktadırlar. İkinci grup pek az veya hiç toprağı olmayan 16 aileden meydana gelmiştir. Bu gurup aynı zamanda kasabalılar için gündelik ücret esasına göre çalışmaktadırlar. Köyde yalnızca 4 aile toprak ve sürü sahibi olup doğru dürüst bir hayat standardı içinde sayılabilirler.

↳ Bu köydeki ortakçılık uzun bir tarih boyunca süregelen bir gelenektir. Bir çok aileler nesiller boyunca,, aynı toprak sahiplerinin topraklarını işlemişlerdir. Ortakçı için toprak ve tohum toprak sahibi tarafından sağlanır. Fakat elde edilen mahsul eşit şekilde paylaşılır.

Tarım işçileri para veya, isterlerse onun yerine istedikleri şekilde mahsul alırlar.

Bu işçilerden bahsederken bir nokta ehemmiyetlidir.

Bu kimseler umumiyetle daha az yorucu ve daha kârlı olduğu halde başka sahalarda çalışmak istemezler. Bu tercih belki işçiler ve toprak sahipleri arasındaki uzun zamandır yerleşmiş, kırılması zor bir münasebet şeklinin sonucudur.

↳ Çoğu defa köylüler, diğer sebeplerle gittikleri halde, Bergama'da haftada bir defa kurulan pazarda satacak bir şeyleri yoktur. Pazar yalnızca bir şeyi satın alma ve satma günü veya yeri değil aynı zamanda köylüler, hükümet memurları ve kasaba halkı arasındaki sosyal ve idarî muamelelerin vuku bulunduğu bir yerdir.

Sindel'deki aile kuruluşu ve hayat devresi, bazı küçük bölgevi ayrılıklar hariç bütün memleketteki köylere çok benzemektedir.

Yukarda işaret edildiği gibi aile üyeleri arasındaki iş bölümü tarafından yapılan tesir bu müesseseyi gurup haline getirmektedir. Diğer taraftan ailenin birbirini takip eden faaliyet safhaları ve ailenin mahiyeti, meslek, yerleşme, mevsim değişiklikleri, gelenekler gibi faktörler tarafından tayin edilir.

Yemek vakitleri, ibadet, evlenme, sünnet merasimleri, dinlenme, sürek avı vesaire bu kuvvetlerin tesiri altında hazırlanır ve yürütülür. Bunun gibi besleniş, giyiniş, inşaat gelenekleri, âlet ve teknik büyük ölçüde aynı unsurlar tarafından şartlanır.

Maddi yapı, bizzat aile fertlerini bir araya getirip uzun yıllar aynı çatı altında tutmak hassası bakımından aile birliğinin diğer bir faktörüdür. Bazan bir köy ailesini evden ayrı tasavvur etmek bile imkânsızdır. Buna sebep ev kavramının fizikî yapıdan ayrı olarak düşünülememesidir. Ocağın reisi Sindel'de babadır. Onun ölümünde ise, eğer normal bir kimse ise büyük oğlu aynı vazifeyi alır.

Sindel'de mahallî idare faaliyeti köy kanunu tarafından bu işler için kurulmuş olan ihtiyar heyeti ve yine aynı kanunun nüfusu 150'nin üzerinde bulunan her köy için tayin ettiği muhtarın bulunmasına rağmen geleneklere bağlı bir şekilde yürütülür.

Çamiin, çeşmenin ve fakir ve bakımsız mezarlığın bakımı, sosyal düzenin muhafazası köydeki ana kamu hizmetlerindedir.

Bu hizmetleri görebilmek için muhtaç, fakir, orta halli ve zengin olmak üzere 4 guruba ayrılan köy ailelerinden durumlarına göre salma adı verilen bir mahallî vergi alınır. Muhtaç aileler bu vergiden muaftır. Diğerleri bu vergiyi ya para veya yıllık istih-sallerinin oranına göre ziraî ürün olarak verirler.

Köylüler ve hükümet memurları arasındaki münasebet arkadaşça fakat tatmin edici olmaktan uzaktır. Çünkü sosyal mesai hissi onları birbirinden uzakta tutmakta ve bazı mahallî idare işlerinin hazırlanmasında bir takım güçlükler yaratmaktadır.

Türkiye'nin çok parti sistemine girmesinden sonra bu münasebet biraz değişti. Birçok köylüler Demokrat Partiye (1) girdiler. O zaman hangi parti idareyi eline alırsa alsın kendi durumlarında bir değişme olmayacağını bildikleri halde bu yeni partiyi desteklemek istemişlerdir.

(1) 27 Mayıs İhtilâlinde sonra ilga edilmiştir.

1950 - 1960 arasındaki devre başlangıçta köy hayatında bir yenilik getirdi. Fakat aynı zamanda bir takım partizan hareketler de doğurdu. Böylece köy tesianüdü ve geleneksel işbirliği ruhu zayıfladı.

Önceden belirtildiği gibi Sindel'de çocuklara modern şeyler öğretebilecek okul yoktur. Onun yerini onlara Kur'an okumasını öğreten imam almıştır. Bu çalışmalara ilâveten bazen gençler grup içinde bazı mecmua, gazete ve kitapları yüksek sesle okurlar. Bunlar arasında en hoş gidenler dinî broşürler, günlük halk haberleri ve Robin Hood tipi halk hikâyeleridir.

Köydeki diğer haberleşme vasıtaları çok zayıf ve sınırlıdır. Ne postahane, ne okul, ne telgraf, ne telefon ne de köylüler tarafından faydalanılmak üzere konulan radyo vardır (2). Bir kaç at ve at arabası hariç, fakir zengin her ailede var olan eşek en yaygın ulaşım vasıtasıdır.

Ruhî ve zihnî hayata geleneksel tatbikatlar, dinî hurafeler ve sihir çok açık ve yaygın olarak tesir etmektedir. Hiç şüphe yoktur ki son 30 - 35 sene içerisinde bu âdet ve hurafelerin bir kısmı kaybolmuş, bir kısmı ise eski kuvvetini kaybetmiştir. Fakat, evlenme, sünnet, yağmur duası, cenaze merasimlerinde, hastaları ve sakatları iyileştirme şekli, çocuklara geleneksel inanış ve hareket tarzları öğretmek v.s. isteği hâlâ devam etmektedir. Bu âdet ve inanışlara göre köylüler sık sık Allahın ve Peygamberin emirleri hakkında konuşurlar. Herhangi bir sıkıntı ve keder ânında, hastalık için, yağmur için, kısaca istedikleri herşey için mahallî azizlere dua ederler. Bütün fenalıkların ve cömertliğin önceden mukadder kılınmış olduğunu, onları önlemek için birşey yapılamayacağına inanırlar. İnanışlara karşı gelmek Allahı tanımayan bir hareket olarak kabul edilir ve günahdır. Köy imamının koyduğu gibi «Köylüler lüzumlu sebeplere göre değil geleneksel emirlere göre yaşamağı tercih ederler.» Bu düşünüş şekli bu toplulukta olduğu müddetçe köylüler ona sarılacaklardır. Bu Sindel'de yaşayabilen herkes için belirli bir durumdur. Bu yüzden bu topluluktaki her köylünün önce geleneğin söylediğine uyması ve diğerlerinin kendisinden beklediği şekilde hareket etmesi lâzımdır.

(2) Bu metin sonundaki notu görünüz.

Değişikliklere Dair Olan Notlar :

Önceki sayfalarda 1950 yılındaki Sindel topluluğunun fizikî ve sosyal teşkilâtını elimizden geldiği kadar hakikate uygun bir şekilde tasvir etmeğe çalıştık. Acaba 1950 - 60 yılları arasında köyde ne gibi değişiklikler oldu?

Bu zaman içinde yıllık nüfus artışı yeni yapılan evlerle birlikte hemen hemen aynı şekilde bir artış gösterdi. Bu 10 yıl içerisinde köyde 16 yeni ev daha yapıldı ve 1950 de hiç olmadığı halde 8 bataryalı radyo da köye girdi.

Eğer her evde ortalama 5 kişinin yaşadığını kabul etseydik bu son on yıl içerisinde köyün nüfusunun 80 kişi arttığını zannedecektik. Fakat hakikatte bu artış bu rakama erişememiştir. O halde evlerdeki bu oldukça fazla artış nasıl izah edilebilir?

✗ Bu artışın önemli sebeplerinden biri büyük aile birimlerinin dağılışı ve akrabalık bağlarının zayıflamasıdır. Bu olayın sonucu olarak aile birimleri ve ev sahipleri daha küçük bir hale gelmiştir. Buna rağmen her nasılsa ne bu aile, onların üyeleri ve ne de diğer aileler köyü sürekli olarak terketmemişlerdir. Bu meseleyi açıklayacak iki ana sebep vardır.

✗ Bunlardan biri kaza nüfusunun devamlı artmasıdır. Bu da bilhassa ziraat ve mandıra mahsullerine karşı büyük bir talep artmasına sebep olmaktadır. Köylüler bu talep üzerine daha fazla hayvan yetiştirmeğe ve bu devrede mandıracılığı daha iyi bir şekilde kurulmuş kazançlı bir meslek haline getirmeğe teşvik edilmiştir.

İkinci sebep köylüler tarafından sulu ziraatin kabul edilmesidir.

On yıl evvel sulu ziraat yalnızca zengin kasaba halkının tatbik edebileceği bir şeydi. Fakat bu on yıl içinde köy çiftçileri de bu şekildeki ziraat tarzını öğrenmiş ve tatbik etmeye başlamışlardır. Bu tatbikat sayesinde ki şeker kamışı, pamuk ve bazı sebzeler daha önce yetiştirilen tahıla ilâve edilmiştir.

Bu bölgede sulu ziraat yakından geçen Bakırçay'dan küçük su motorlarıyla çekilen su sayesinde yapılmaktadır. Köy çiftçilerinin umumiyetle motorları yoktur. Kasaba çiftçileri onların tarlalarını sular ve bu hizmetlerine karşılık birşey alırlar.

Bu iki yeni tecrübe ailelerin yıllık gelirlerini bir dereceye kadar arttırmıştır, ve belki bu, başka bölgelerdekini aksine, köylülerin diğer bölgelere göç etmemesinin sebeplerinden biridir.

Sindel'de 1950 denberi açık değişmeler olmuştur. Acaba bunların köy hayatındaki genel tesirleri nelerdir?

Sindel'de bu değişikliklerin neticeleri çok zayıf ve çok sınırlı olmuştur. Çünkü köyün sosyal ve ekonomik yapısı bütün olarak eskisi gibi kalmıştır.

Bu gün yine köy ailelerinin yüzde doksanı yalnızca 2 - 10 dekar bir arazi parçasına sahiptir. Bu şekilde küçük bir toprak parçasına sahip olarak yaşamak imkânı olmadığı için köy halkı, uzun zaman önceki gibi ortakçılar ve ziraî işçiler olmak üzere iki kısma ayrılmışlardır. Aile geliri bu müddet zarfında şüphesiz bir parça artmıştır. Fakat enflasyon hayat standardını genel olarak eskisi gibi düşük bıraktığı gibi bazılarınınkini de daha fazla düşürmüştür. Bu yüzden köyde genel ekonomik bir ilerleme teşebbüsü yapılamamış, fakat bu devrede bunun aksi yalnız köy hayatının değil bütün Türk toplumunun karakterize ettiği kültürel ruhî taassup ve geriye dönüş hareketi hakkında söylenebilir.